

Recenzja pracy doktorskiej **mgr Moniki Widz**, zatytułowanej

**„MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA ZASOBÓW ŚRODOWISKA
GEOGRAFICZNEGO TUNEZJI W KREOWANIU OFERTY TURYSTYCZNEJ”**
napisanej na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu
Marii Curie-Skłodowskiej, w Zakładzie Geografii Regionalnej i Turyzmu
pod kierunkiem prof. ndzw. UMCS dr hab. Teresy Brzezińskiej - Wójcik

Przedłożona do recenzji praca liczy 278 stron + 16 stron załączników (tabele wynikowe i kwestionariusze wywiadów). Składa się ona z dziewięciu rozdziałów, podsumowania i bibliografii. Praca jest bogato ilustrowana, zamieszczono w niej 49 rycin, 69 tabel i 26 fotografii (niestety brakuje ich spisu – uchybienie redakcyjne).

Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzenia teoretycznego, na wstępie autorka sformułowała cel pracy, którym jest próba określenia możliwości wykorzystania zasobów środowiska geograficznego Tunezji do kreowania oferty turystycznej, zwłaszcza nowych pakietów usług dedykowanych polskim turystom. Badaniem objęto cały obszar Tunezji tj. 24 gubernatorstw. W dalszej części tego rozdziału znajdziemy analizę pojęć oferta turystyczna i pakiet turystyczny oraz próbę klasyfikacji pakietów z wykorzystaniem różnych kryteriów stosowanych przez teoretyków, jak i touroperatorów. W tym omawianym ciągu pojęciowym zabrakło mi odniesienia terminów „oferta” i „pakiet turystyczny” do używanego powszechnie w literaturze pojęcia produkt turystyczny. Wg cytowanych przez doktorantkę autorów (Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk) pakiet jest złożonym produktem turystycznym, składającym się z wielu produktów prostych i tworzony jest najczęściej przez touroperatorów.

Drugi rozdział zawiera prezentację założeń metodologicznych zaplanowanego procesu badawczego. Ilustruje go załączony schemat postępowania badawczego, sprowadzający ocenę atrakcyjności turystycznej Tunezji do analizy zasobów środowiska geograficznego, ocenę pakietów turystycznych, analizę funkcji turystycznych oraz wizerunku kraju jako tzw. destynacji turystycznej. Dla osiągnięcia zakładanego celu autorka opracowała

oryginalną procedurę badawczą, m.in. dla oceny atrakcyjności zasobów turystycznych zaadaptowała i zmodyfikowała metodę wielowymiarowej analizy porównawczej oraz syntetyzującą metodę tabeli znaków. Do określenia atrakcyjności turystycznej poszczególnych gubernatorstw wykorzystano 36 wskaźników uporządkowanych w trzy działy: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną. Dla oceny funkcji turystycznych wykorzystano również trzy grupy wskaźników – intensywności ruchu turystycznego, zagospodarowania turystycznego oraz syntetyczny wskaźnik funkcji turystycznej. W analizie pakietów turystycznych jako narzędzie badawcze wykorzystano zasoby systemu rezerwacyjnego MerlinX oraz sondaż diagnostyczny oparty na kwestionariuszu ankiety jako narzędziu badawczym. Oceny jakości oferty pakietów turystycznych wykonano z zastosowaniem modelu SERVPERF. Zaadaptowano również metodę oceny wizerunku miejsca z wykorzystaniem sondażu diagnostycznego, przeprowadzonego w formie ankiety internetowej, która umożliwiła m.in. określenie grupy docelowej turystów.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę wybranych cech środowiska geograficznego Tunezji. Opisano w nim środowisko przyrodnicze kraju (m.in. cechy klimatu jako czynnika decydującego o atrakcyjności turystycznej, rzeźbę terenu, wody powierzchniowe i podziemne, florę i faunę oraz obszary chronione). Przedstawiono również cechy społeczno-ekonomiczno- kulturowe uwzględniając w tej prezentacji cechy demograficzne, zarys historii, cechy i elementy kultury materialnej i niematerialnej. Rozdział ten zawiera również charakterystykę gospodarki narodowej Tunezji opisaną w oparciu o wskaźniki PKB, stopę bezrobocia, szczególną uwagę zwracając na udział turystyki w gospodarce narodowej kraju i perspektywy jej rozwoju. Rozdział ten jest bogato ilustrowany mapami, fotografiami i wykresami.

W kolejnym rozdziale przedstawiono ocenę turystycznej atrakcyjności wybranych elementów środowiska geograficznego Tunezji. Punktem wyjścia jest zdefiniowanie pojęcia atrakcyjności w oparciu o poglądy polskich autorów.

Znajdziemy tu też próbę odniesienia atrakcyjności do atrakcji turystycznych. Autorka przytacza definicję atrakcji zamieszczoną w pracy pod red. prof. Włodzimierza Kurka, moim zdaniem, bardziej adekwatna do zakładanych celów dysertacji jest produktowa definicja atrakcji¹, wskazująca na możliwość tworzenia produktów turystycznych (pakietów), których rdzeniem jest właśnie atrakcja.

Do oceny atrakcyjności środowiska geograficznego wybrano walory turystyczne, podzielone funkcjonalnie na walory krajoznawcze, wypoczynkowe, specjalistyczne, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną. Ostatecznie obliczono syntetyczny wskaźnik wyrażający kompleksową ocenę atrakcyjności elementów środowiska geograficznego w poszczególnych gubernatorstwach Tunezji oraz uszeregowano je wg czterech stopni atrakcyjności od bardzo atrakcyjne do przeciętne.

Rozdział piaty zawiera ocenę rozwoju funkcji turystycznych w Tunezji. W tym celu wykorzystano wskaźniki rozwoju funkcji turystycznych oraz zastosowano model cyklu ewolucji obszaru turystycznego R.W. Butlera. Zgodność obserwowanych faz do modelu zakłócona została w ostatniej fazie skutkiem „jaśminowej rewolucji”, moim zdaniem uzupełnienie analizy TALC teorią chaosu pozwala na bardziej precyzyjną analizę rozwoju ort (obszaru recepcji turystycznej), co w literaturze wykazano np. na przykładzie kurortu Żegiestów Zdrój.

W rozdziale szóstym omówiono cechy pakietów turystycznych stworzonych przez touroperatorów wysyłających turystów z Polski do Tunezji. Stwierdzono dominację pakietów pobytowych przed objazdowymi i fakultatywnymi. Ocena jakości pakietów została przeprowadzona w oparciu o analizę ofert zamieszczonych w katalogach. O wyborze oferty decyduje przede wszystkim cena i jakość. Stwierdzono, że Tunezja należy do najtańszych wakacyjnych kierunków, a relatywnie niska cena wpływa na atrakcyjność tej destynacji na rynku podróży.

¹ Z. Kruczek, *Frekwencja w polskich atrakcjach turystycznych 2011 – 2015. Dynamika, trendy, studia przypadku*. Proksenia 2017, s. 12

Autorka dokonała w rozdziale siódmym oceny jakości pakietów w oparciu o badania ankietowe przeprowadzone wśród polskich turystów. Ankiety wypełniło 1390 osób, które przyporządkowały oceny do usług przewozowych, hotelowych, gastronomicznych oraz obsługi. Doktorantka stwierdziła dużą rozbieżność pomiędzy jakością doświadczoną a zakładaną jakością doskonałą (zgodnie z modelem SERVPERF) w pakiecie pobytowym, względnie małą rozbieżność w pakiecie objazdowym (najlepiej wypadły usługi pilotażu). Natomiast w zakresie relacji ceny do jakości usług polscy turyści najlepiej ocenili ofertę pakietów pobytowych, zaś najgorzej pakietów fakultatywnych. Na uwagę zasługuje zdecydowanie wyższa ocena pracy pilotów niż rezydentów biur podróży, co ma swoje podłoże w kwalifikacjach, jakie wymagane są od tych osób. W wypadku pilotów są one formalnie udokumentowane, natomiast nie są bliżej określone kwalifikacje rezydenta, a ich zatrudnianie jest często przypadkowe.

Rozdział ósmy zawiera wyniki badań nad wizerunkiem Tunezji postrzeganym przez polskich turystów. W badaniach przeprowadzonych w trzech turach wzięło udział 2130 respondentów. Stwierdzono, że w zakresie „oceny atrybutów miejsca” lepiej ocenili Tunezję polscy turyści, którzy już ją odwiedzili wskazując cechy o wydźwięku funkcjonalnym (pogoda, walory przyrodnicze, zabytki, kuchnia, dostępność komunikacyjna) oraz emocjonalnym (gościnność, bezpieczeństwo). Analizując odpowiedzi respondentów na pytanie o „wolne skojarzenia” najlepiej ocenione zostały deskryptory funkcjonalne (słońce, plaża, morze).

Ostatni rozdział jest swoistym podsumowaniem przeprowadzonych badań. Uzyskane wyniki stanowiły podstawę do planowania nowej oferty turystycznej z myślą o polskich turystach. W zakresie diagnozy grupy docelowej stwierdzono, że powinna być ona przygotowana z myślą o turystach powracających, oczekujących nieznaną dotychczas oferty. W zakresie diagnozy środowiskowej, w nawiązaniu do wyników wielowymiarowej analizy porównawczej, wytypowano trzy gubernatorstwa (Tunis, Monastur, Dżunduba) o cechach

określonych jako *bardzo atrakcyjne* i *atrakcyjne*. W zakresie diagnozy możliwości do kreowania pakietu pobytowego wytypowano gubernatorstwa Tunis i Dżunduba.

Całość pracy kończą podsumowanie i syntetyczne wnioski oraz weryfikacja przyjętej na wstępie hipotezy badawczej, zakładającej, że *niewykorzystane walory geograficzne w gubernatorstwach Tunezji dają podstawę do planowania atrakcyjnej oferty turystycznej o różnym stopniu specjalizacji, której rdzeniem jest wypoczynek*. Niewątpliwym osiągnięciem autorki jest zaproponowanie oryginalnej klasyfikacji pakietów turystycznych ze względu na kryterium kompletności usług z punktu widzenia organizatora imprezy turystycznej oraz opracowanie schematu postępowania w procesie planowania oferty turystycznej w nawiązaniu do nowych lub mało znanych zasobów środowiska geograficznego obszaru.

Należy podkreślić dobrą dokumentację faktograficzną dysertacji, w której wykorzystano także dokumentację fotograficzną. Liczne zdjęcia, zarówno archiwalne, jak i współczesne, zrobione przez doktorantkę znakomicie ilustrują omawiane zagadnienia. Obszerna jest również bibliografia, w tym wiele pozycji anglojęzycznych.

Problem i pytania badawcze wskazują na interdyscyplinarny charakter badań naukowych, które niezaprzeczalnie zostały osadzone w naukach geograficznych. Uzyskanie odpowiedzi na te pytania wymagało zastosowania odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych, których dobór opierał się na określonych założeniach metodologicznych. Podczas zbierania i analizy materiału badawczego posłużono się wieloma metodami badawczymi; były to m.in:

- **wielowymiarowa analiza porównawcza** zastosowana do oceny atrakcyjności środowiska geograficznego Tunezji,
- **analiza wskaźnikowa** jako metoda oceny rozwoju funkcji turystycznych
- **metoda sondażu diagnostycznego** – jako metoda oceny atrakcyjności pakietów turystycznych oraz wizerunku Tunezji,

- **metoda opisowa** – wykorzystana do opisu cech środowiska geograficznego Tunezji.

Dysertacja jest opracowaniem interdyscyplinarnym, co wiąże się złożonym charakterem zjawisk turystycznych. Autorka podejmuje wiele wątków, jednak wszystkie sprowadzone zostały do zasadniczego celu pracy, jakim jest kreowanie nowej oferty turystycznej Tunezji, która w ostatnich latach przechodzi kryzys wizerunkowy, spowodowany negatywnymi skutkami „jaśminowej rewolucji”.

Na podstawie przeprowadzonej recenzji pracy nt. „Możliwości wykorzystania zasobów środowiska geograficznego Tunezji w kreowaniu oferty turystycznej” stwierdzam, że Pani magister Monika Widz wykazała się dobrą znajomością literatury przedmiotu, posiada umiejętność formułowania problemu badawczego, organizacji badań oraz interpretacji osiągniętych wyników. Przedstawione wnioski są sformułowane prawidłowo z dbałością o odpowiednie wyważenie argumentów.

Stanowi to, moim zdaniem, podstawę do stwierdzenia, że przedstawiona do recenzji praca spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim, co pozwala na nadanie jej autorce tytułu doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii.

Stawiam wniosek o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków 06.11.2018

dr hab. Zygmunt Kruczek, prof. ndzw.

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
Wydział Turystyki i Rekreacji
zygmunt.kruczek@awf.krakow.pl